

<https://coth.ui.ac.ir/?lang=en>

Journal of Comparative Theology

E-ISSN: 2322-3421

Document Type: Research Paper

Vol. 12, Issue 2, No.26, Autumn & Winter 2020-2021 pp.13-12

Receive: 01/04/2021 Accepted: 05/12/2021

The Confrontational and Mainstream Christianity and Montanism

Vali Abdi*

Assistant Professor, Department of Comparative Religions and Mysticism, Faculty of Theology and Islamic Studies.

Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran

V_abdi@ferdowsi.um.ac.ir

Extended Abstract

Throughout the history of Christianity, various movements, such as Gnosticism, Arianism, Monarchianism, Sabellianism, and other sects have lived together. Meanwhile and in this sectarian milieu, a converted Christian known as Montanus founded a new movement called "New Prophecy", "Phrygian heresy", and "Montanism". This new sect, in the first place, was not opposed by church authorities; rather, it gradually opted anti-church tendencies and stood against representatives of mainstream Christianity. However, Montanism rapidly spread across Asia Minor and attracted many people, including some women.

According to the accounts of the Church Fathers, Montanism appeared as a new movement in Phrygia located in modern Turkey in the 2nd century and continued to spread across the ancient world. Nonetheless, the new movement declined in the 6th century. Contrary to the early Christian so-called heretical sects, the opposition between Montanism and the representatives of mainstream Christianity did not result from the Trinitarian and Christological doctrines. This sect, which was known as "New Prophecy", mainly agreed with church authorities regarding the soundness of the Holy Bible, the world after death, and the doctrine of the Trinity. However, for various reasons, the church authorities took action against Montanists and excommunicated them. Montanism merged with Millennialism, while Montanists were now waiting for the coming of the end of times. Perhaps, the current situation, Jewish apocalyptic writings, and the book of Revelation resulted in millennial doctrines among Montanists.

Montanist prophets and prophetesses enthusiastically began to proclaim the end of times and asked people to leave their homes, wives, and families and be ready to face such apocalyptic events. Influenced by such

*Corresponding author

Abdi, V. (2021). The confrontation and Mainstream Christianity and Montanism. *Comparative Theology*, 12(26), 69-84.

2322-3421 / © 2021 The Authors. Published by University of Isfahan

This is an open access article under the BY-NC-ND/4.0/ License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

<http://dx.doi.org/10.22108/coth.2021.127959.1558>

<https://dorl.net/dor/20.1001.1.20089651.1400.12.26.5.1>

apocalyptic visions, these future tellers uttered some "paradoxical sayings" that caused the Church Fathers' opposition. The prophets even called themselves "Paracletes". Contrary to their anticipation, the world did not reach its end and for this reason, the church authorities condemned them as "false prophets". Moreover, Montanist future tellers introduced Pepouza rather than Jerusalem as the center of Messiah's millennial rulership and differently approached certain doctrines like martyrdom so that caused a kind of confrontation with the representatives of mainstream Christianity.

More importantly, the prophets' "ecstatic utterances" and their identification with "paraclete" resulted in the Montanists' condemnation. Thus, the opponents labeled them as those, who had been possessed by evil spirits. Nevertheless, during his final years, Tertullian, an important Latin Church Father, converted to Montanism and spread it extensively. Examining his Montanist ideas requires further studies.

Keywords: Christianity, Church Father, Montanus, Maximilla, Apocalypse

References

- Armstrong, K. (2006). *A History of God*. Translated by Mohsen Sepehr, Tehran: Markaz Publication.
- Barnes, T. D. (1971). *Tertullian: A Historical and Literary Study*. Oxford: Clarendon Press.
- Basil, Ce. (1895). *Letters and Select Works*. Edited by Philip Schaff, Edinburgh: T & T Clark.
- Bauer, W. (1934). *Orthodoxy and Heresy in Earliest Christianity*. Tübingen.
- Christie, M. (1990). *A History of Heresy*. Oxford: OUP.
- Cohn, N. (1957). *The Pursuit of the Millennium*. Fairlawn: Essential Books.
- Connolly, D. H. (1937). The Didache and Montanism. *The Downside Review*, 55(3), 339-347.
doi.org/10.1177/001258063705500305
- Croix, O. (2005). *Οχριστιανισμοσκαη Ρωμη, Αθηνα*.
- Epiphanius, S. (1856). *Haereseologici*. Edited by Oehler, Berlin: Franz.
- Eusebius, P. (1890). *Church History, Life of Constantine, Oration in Praise of Constantine*. New York: Christian Literature Publishing Co.
- Farnell, D. (2003). The Montanist Crisis: A Key to Refuting Third-Wave Concepts of NT Prophecy. *The Master's Seminary Journal*, 14(2), 235-262.
<https://tms.edu/wp-content/uploads/2021/09/tmsj14i.pdf>
- Frend, W. (1988). *Montanism: A Movement of Prophecy and Regional Identity in the Early Church*. Bulletin John Rylands Library.
- Frend, W. (1982). *The Early Church*. London: SCM.
- Grambozov, B. (2016). *Οι δογματικοί όροι στα Σύμβολα Πίστεωσ Νικαίας - Κωνσταντινουπόλεωσ, Θεσσαλονικη*.
- Brook F. Westcott and Fenton J. A. (1881). *Greek New Testament*. Cosimo Classics.
- Green, S. G. (1913). *A Handbook of Church History*. London: Religious Tract Society.
- Gregor, S. R. (1943). Tertullian and Montanism. *Theology*, 46(276), 127-136.
doi.10.1177/0040571X4304627603
- Harnack, A. (1894). *History of Dogma*. Grand Rapids, MI: Christian Classics Ethereal Library.
- Harris, J. G. (1999). *Gnosticism: Beliefs and Practices*. Sussex Academic Press.
- Heine, R. (1989). *The Montanist Oracles and Testimonia*. Macon: Mercer.

- Lane, T. (2001). *A History of Christian Thought*. Translated by Robert Aserian, Tehran: Farzan Publication.
- Lawlor, H. J. (1908). The Heresy of the Phrygians. *The Journal of Theological Studies*, 9(36), 481-499.
Doi: 10.1093/jts/os-IX.36.481
- Maclean, A. J. (1918). Chastity (Christian). In *Encyclopedia of Religion and Ethics*. Edinburgh.
- Marjanen, Antti. (2005). Montanism: Egalitarian Ecstatic New prophecy. In Antti. M. & Petri. L. (eds.), *A companion to second-century Christian "Heretics"*, Brill: Leiden, pp. 185-212.
- McGrath, A. (2013). *Christian Theology*. Translated by Mohammad Reza Bayat et. al., Qum: Adyan wa Mazahib University.
- Moche. (2014). Μοντανός–μοντανισμός. In *Μεγαλη Ορθοδοξη Χριστιανικη Εγκυκλοπαιδεια*, Αθηνά.
- Murdoch, W. G. (1946). *A Study of Early Montanism and Its Relation to the Christian Church*. University of Birmingham.
- O'Grady, J. (1998). *Early Christian Heresies*. Translated by Abd al-Rahim Solaymani Ardastani, Qum: Taha Publication.
- Robinson, J. (1984). *The Nag Hamadi Library in English*. 2nd edition, Brill: Leiden.
- Schaff, Ph. (1892). *Jerome: The Principal Works of St. Jerome*. New York: Christian Literature Publishing Co.
- Schaff, Ph. (1893). *The Catechetical Lectures of Saint Cyril, Cyril of Jerusalem, Gregory Nazianzen*. New York: Christian Literature Publishing Co.
- Schaff, Ph. (2004). *Fathers of the Third Century: Hippolytus, Cyprian, Caius, Novatian*. Grand Rapids, MI: Christian Classics Ethereal Library.
- Schaff, Ph. (2001). *The Apostolic Fathers with Justin Martyr and Irenaeus*. Christian Classics Ethereal Library.
- Schaff, Ph. (2006). *Fathers of the Third Century: Tertullian, Part Fourth; Minucius Felix; Commodian; Origen, Parts First and Second*. Grand Rapids, MI: Christian Classics Ethereal Library.
- Schaff, Ph. (2006). *Latin Christianity: its founder, Tertullian*. Grand Rapids, MI: Christian Classics Ethereal Library.
- Schaff, Ph. (2002). *History of the Christian Church, Volume II: Ante-Nicene Christianity. A. D. 100-325*. Grand Rapids, MI: Christian Classics Ethereal Library, First Published.
- Schaff, Ph. (2001). *The Apostolic Fathers with Justin Martyr and Irenaeus*. Edinburgh.
- Shahbazi, H. (2019). *Tsaww of, Kabbalah, wa Gnosi dar negahe Tatbighi*. Tehran: Zawwar Publication.
- Sherman E. J. (1958). Early Christianity in Asia Minor. *Journal of Biblical Literature*, 77(1), 1-17.
doi.org/10.2307/3264325
- Soyres, D. J. (1878). *Montanism and the Primitive Church*. Cambridge.
- Tabbernee, W. (2003). Portals of the Montanist New Jerusalem: The Discovery of Pepouza and Tymion. *Journal of Early Christian Studies*, 11(1), 87-93.
Doi: 10.1353/earl.2003.0014
- Theodoret. (1893). *The Ecclesiastical History: Nicene and post-Nicene fathers*. Grand Rapids, MI: Christian Classics Ethereal Library.
- Trevett, Ch. (2000). Montanism. In Philip Esler (Ed.), *The Early Christian World* Routledge, pp. 930-950.
- Wright, D. (1976). Why Were the Montanists Condemned? *Themelios*, 2(1), 15-22.
https://earlychurch.org.uk/article_montanists_wright.html

- Επιφάνιος. (1922). *Πανάριον*. Leipzig.
- Ευσεβίου, Κα. (1982). *Απαντα Τα Έργα: Εις Τον Βιον Κωνσταντιανου*. Θεσσαλονικη.
- Robert Palmer, D. (2010). *Η διδαχή των Δώδεκα Αποστόλων*. Retrieved from [https:// bibletranslation.ws/trans/didache.pdf](https://bibletranslation.ws/trans/didache.pdf)
- Θεοδώρητου (1864). *Εκκλησιαστικη Ιστοριας*. parisii.
- Καιμακη, Δ. (2007). *Η Ιουδαϊκή Αποκαλυπτική Γραμματεία και η Θεολογία Της*. Θεσσαλονικη.
- Μαρτζελος, Γ. (2002). *Ιστορια της Ορθοδοξης Θεολογιας και Πνευματικοτητας*. Θεσσαλονικη.
- Σωζομενου, Σ. (1995). *εκκλησιαστικη ιστοριας*. Edited by Günther Christian Hansen, DeGruyter.
- Σωκρατους, Σ. (1853). *Εκκλησιαστικη Ιστορια*. Edited by Robertus Hussey, Typographeo Academia.
- Φειδα, Β. (1994). *Εκκλησιαστικη Ιστορια*. Αθηνά.

الهیات تطبیقی

نوع مقاله: پژوهشی

سال دوازدهم، شماره بیست و ششم، پاییز و زمستان ۱۴۰۰

ص ۶۹-۸۴

تاریخ وصول: ۱۴۰۰/۱/۱۲ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۹/۱۴

تقابل جریان رسمی مسیحیت با نهضت مونتائوس

ولی عبدی*، استادیار گروه ادیان و عرفان تطبیقی، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

v_abdi@ferdowsi.um.ac.ir

چکیده

در تاریخ مسیحیت، در طول سده‌های نخست میلادی نهضت‌ها و گروه‌های متعدد مسیحی مثل گنو سیان، آرویوسی‌ها، مونارخیانی‌ها، سابلیوسی‌ها و ... حضور داشتند. در همین زمان و در این «محیط فرقه‌ها» در فریجیه یک نوآیین مسیحی به نام مونتائوس، نهضتی را بنیان‌گذاری کرد که به «نبوت جدید»، «بدعت فریجیه‌ای‌ها» و «جنبش مونتائوس» معروف شد. هرچند در ابتدا بزرگان کلیسا با این نهضت چندان مخالفت نکردند، به تدریج ماهیت ضد کلیسا پیدا کرد و در تقابل با آرای نمایندگان مسیحیت رسمی قرار گرفت؛ با این حال، جنبش مونتائوس به سرعت در آسیای صغیر گسترش یافت و تعداد زیادی از جمله زنان را به خود جلب کرد. در نوشتار حاضر، با استفاده از منابع معتبر - که عمدتاً به زبان یونانی‌اند - و با روش توصیفی تحلیلی، زمینه‌های پیدایش این نهضت و دلایل تقابل جریان مسیحیت رسمی با جنبش مونتائوس بررسی شده‌اند. یافته‌های تحقیق حاضر نشان می‌دهند عوامل متعددی در افول این نهضت دخیل بودند؛ اما به نظر می‌رسد با توجه به اینکه سردمداران جنبش مونتائوس عمدتاً در حالت «خلسه و جذبه» به وعظ و تبلیغ می‌پرداختند، همین مسئله بیشتر از هر عامل دیگری باعث بروز اختلافات شد و در نهایت، به محکومیت و زوال آن دامن زد.

واژه‌های کلیدی

مسیحیت، پدران کلیسا، مونتائوس، ماکسیمیلا، پریسکیلا، پایان جهان

* مسؤل مکاتبات

عبدی، ولی. (۱۴۰۰). تقابل جریان رسمی مسیحیت با نهضت مونتائوس. *الهیات تطبیقی*. ۱۲ (۲۶). ۶۹-۸۴

2322-3421 / © 2021 The Authors. Published by University of Isfahan

This is an open access article under the BY-NC-ND/4.0/ License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

<http://dx.doi.org/10.22108/coth.2021.127959.1558>

<https://dorl.net/dor/20.1001.1.20089651.1400.12.26.5.1>

مقدمه

پیش از تشکیل شورای نیقیه در سال ۳۲۵ میلادی، فرقه‌ها و نحله‌های مختلفی از جمله گنوسی‌ها، آریوسی‌ها، مدالیست‌ها، سابلیوسی‌ها، مونارخیانی‌ها در جهان مسیحیت وجود داشتند. به مرور زمان، قرائت پولسی - یوحنایی از آموزه‌های مسیحیت جنبه رسمی به خود گرفت و تا حد خیلی زیاد به «معیار» تعیین بدعت از راست‌کیشی تبدیل شد؛ بالاین حال، تعدادی اشخاص و گروه‌ها از پذیرفتن جریان یوحنایی و پولسی سر باز زدند و نظراتی درباره مسیح‌شناسی مطرح کردند که هماهنگ با مسیحیت رسمی نبود. نخستین گروه گنوسی‌ها، مسیحی بودند که احتمالاً شمعون مغ آن را بنیان‌گذاری کرد. اینان هر چند به شاخه‌های متعددی مثل طرفداران مرقیون، باسیلیدس، والتینوس و غیره تقسیم شدند، به طور کلی به کثرت موجودات الهی در ملأ اعلی (pleroma) باور داشتند و مسیح را یکی از این موجودات می‌دانستند. در نزد آنان، این موجودات الهی معمولاً در سلسله‌مراتب قرار داشتند و در رأس آنها خدای ناشناختنی بود که حتی برای دیگر موجودات الهی نیز شناخت‌ناپذیر بود. آنان جهان را مخلوق خدای شر می‌دانستند و مسیح که یکی از این نیروهای نیکوی الهی بود، برای رهایی انسان از بند خدای شر به این جهان آمد؛ بنابراین، اینان در بحث مسیح‌شناسی، عیسی مسیح را موجودی الهی می‌دانستند و معتقد بودند حتی جسم او نیز واقعی نیست، صرفاً «شبح» است که این دیدگاه به شبح‌انگاری معروف شد. در بحث جهان‌شناسی، جهان حاضر را شر و مخلوق یهوه می‌دانستند و به پیروان خود توصیه می‌کردند از دنیا و امور دنیوی کاملاً دوری کنند. در مسئله انسان‌شناسی، عمدتاً انسان‌ها را به روحانی، نفسانی و جسمانی تقسیم می‌کردند. آنان خودشان را در زمره انسان‌های روحانی می‌دانستند که از پیش نجات یافته‌اند. انسان‌های نفسانی (عامه مسیحیان) اگر از تعالیم

گنوسی‌ها پیروی کنند، احتمال نجات هست؛ اما گروه جسمانیون (غیر گنوسی‌ها و مسیحیان) به نجات نخواهند رسید (-Robinson, 1984: 68-76; Harris, 1999: 95-101).

علاوه بر گنوسی‌ها، آریوسی‌ها نیز به سبب تعالیشان مورد خشم و غضب بزرگان کلیسا قرار گرفتند و در شورای نیقیه (۳۲۵م) محکوم شدند. آریوس (۳۳۶-۲۵۶) در سده سوم میلادی، احتمالاً در لیبی دیده به جهان گشود و شاید پیش از سال ۳۵۱ میلادی در یکی از کلیساهای اسکندریه به مقام کشیشی رسید. آنگونه که از آثار مورخان و بزرگان کلیسا مثل سقراط (۳۸۰-۴۳۹)، سوزمنوس (۴۵۰-۴۰۰)، اپیفانوس (۴۰۳-۳۱۰) و اسپیوس (-۲۶۰) (۳۳۹) بر می‌آید، آریوس بر این باور بود که اگر پسر مولود باشد، پس او زمانی وجود نداشته است و به ناچار دارای آغاز است؛ در نتیجه، جوهر او از عدم است. به عبارتی دیگر، زمانی بوده که او نبوده است و پسر به طور کلی حادث است. همچنین، با توجه به اینکه پسر دارای اختیار است، پس در معرض گناه قرار دارد (Σοκράτους, 1853: Book 1, Chap. 5, p. 11; Σωζομενου, 1995: 1.15.1-4, pp. 32-33; Epiphanius of Salamis, 1856: 588; Ευσεβίου, 1982: 325). ابتدا با مخالفت پاپ الکساندر اسکندرانی (د. ۳۲۶م) و سپس آتاناسیوس (د. ۳۷۳) مواجه و در نهایت، در شورای نیقیه محکوم شد.

مونارخیانی‌ها و پیروان پولس ساموساتیایی (د. ۲۷۵)^۳ به هیچ تمایزی بین اشخاص تثلیث قائل نبودند و سه شخص را دال بر سه خدایی می‌دانستند. در نگاه آنان، پسر و روح القدس در واقع همان پدرند و وجود مستقلی از وی ندارند. همچنین، نهضت سابلیوس که به شخصی با همین نام نسبت داده می‌شود، عقیده مشابهی داشتند. گویا سابلیوس در لیبی دیده به جهان گشود؛ اما اطلاعات زیادی درباره وی در دست نیست و بیشتر اپیفانوس به او پرداخته

^۳ Paul of Samosata

1 Docetism

2 Monarchianism

در نوشتار حاضر استفاده شده است، مخالفت آباء کلیسا با مونتائیست‌ها در وهله نخست به این دلیل نبود که آنان نظام روحانیت و کلیسا را تقبیح کردند؛ بلکه تقابل و تعارض زمانی بروز کرد که انبیای مونتائیست‌ها دچار خلسه و به تعبیر خودشان از روح‌القدس (فارقلیط) لبریز شدند و «شطحاتی» را بر زبان راندند که به مذاق بزرگان کلیسا خوش نیامد.

پیشینه پژوهش

با توجه به اینکه در زبان فارسی اثر مستقل و جامعی درباره مونتائیست‌ها و دیدگاه‌های آنان وجود ندارد، نوشته حاضر می‌تواند در معرفی و شناساندن این فرقه به فارسی‌زبانان مفید باشد؛ البته در برخی آثار که به زبان فارسی ترجمه شده‌اند، به‌طور مختصر، مطالبی درباره مونتائوس یافت می‌شود؛ برای مثال، مک‌گراث (۱۳۹۲: ۴۵۶) به این نکته اشاره می‌کند که مونتائوس در سده‌های نخست میلادی بر روح‌القدس تأکید داشت. تونی لین (۱۳۸۰: ۲۴) و کرن آرمسترانگ (۱۳۸۵: ۱۲۷) به رابطه ترتولیانوس و نهضت مونتائوس اشاره کرده‌اند. میلر (۱۳۸۲: ۲۲۱-۲۲۰) علاوه بر نکته مذکور به این مسئله هم اذعان دارد که مونتائی‌ها بر زهد تأکید و تمرکز بیشتر داشتند. جان اگریدی (۱۳۷۷: ۱۱۲-۱۰۹) علاوه بر ذکر برخی آموزه‌های مونتائوس معتقد است هدف اصلی این نهضت بازگشت به سادگی و خلوص اولیه مسیحیت بود؛ اما از همان ابتدا پدران کلیسا و سپس سایر محققان آثاری درباره این نهضت به نگارش درآوردند که در این پژوهش استفاده شده‌اند. همان‌طور که در ادامه اشاره خواهد شد آثار مونتائیست‌ها به‌جز چند پیشگویی منسوب به انبیای آنان و برخی از نوشته‌های ترتولیانوس همگی از بین رفته‌اند؛ بنابراین، علاوه بر آثار مذکور، با استفاده از نوشته‌های پدران کلیسا سعی شده است تاریخچه و عقاید مهم آنان بررسی شود تا عناصر و علل تقابل‌شان با الهیات رسمی مسیحیت روشن شود. ما بر این نکته مهم تمرکز خواهیم کرد که

است. سابلوس پسر و روح‌القدس را با پدر یکی می‌دانست و در این زمینه از تمثیل خورشید استفاده می‌کند: رابطه اشخاص تثلیث باهم همانند رابطه خورشید، گرما و نور است. پدر همان جوهر، پسر و روح تجلیات او هستند. به نظر می‌رسد در نگاه سابلوسی‌ها و موناخیانیست، عیسی مسیح نمونه کامل انسان اخلاقی بود که باعث می‌شود سایر انسان‌ها به تبعیت از او متخلق به اخلاق الهی شوند (Grambozov, 2016: 9-12; (Μαρτζελος, 2002: 15-17)؛ با این حال، حتی بعد از تشکیل شورای نیقیه، باز هم نهضت‌هایی مثل نسطوریه به سبب قرائت متفاوت‌شان از تعالیم مسیحیت سر بر آوردند؛ اما با تشکیل شورای نیقیه، به نوعی قرائتی رسمی از مسیحیت ارائه شد که معیار تعیین راست‌کیشی و بدعت قرار گرفت. تا پیش از شورای نیقیه، جریان و قرائتی رسمی در مسیحیت وجود نداشت؛ بلکه جریان‌های مختلف با قرائت‌های گوناگون در کنار هم حضور داشتند (Bauer, 1934: 12-14).

طرح مسئله

برخی پدران کلیسا که پیش از شورا می‌زیستند، اما آرا و نظراتشان همسو با قرائت رسمی مسیحیت بود، بعدها با عنوان نمایندگان جریان رسمی پذیرفته شدند؛ بنابراین، منظور از «جریان رسمی مسیحیت» در نوشتار حاضر افکار و آثار آباء کلیسا است که نمایندگان قرائت رسمی مسیحیت تلقی می‌شوند. همان‌طور که ذکر شد بیشتر فرقه‌های مسیحی که در سده‌های اول و دوم میلادی حضور داشتند، به سبب نوع قرائتشان از تثلیث مورد مخالفت بزرگان کلیسا قرار گرفتند؛ اما تعارض و تقابل مونتائیست‌ها با آباء کلیسا از نوع دیگری بود. اینان علاوه بر رویکردهای آخر زمانی، دچار خلسه و جذبه می‌شدند و سخنانی بر زبان می‌راندند که از نظر بسیاری از بزرگان کلیسا نامفهوم، غیرعقلانی و به تعبیری «شطح» بود؛ در نتیجه، برخلاف دیدگاه بسیاری از محققان که آثارشان

نهضت معرفی می شود، درباره زندگی او اطلاعات زیادی در دست نیست. گویا اوج فعالیت‌های او بین سال‌های ۱۵۶ تا ۱۷۲ میلادی بوده است. او اهل روستای آردابا^۳ واقع در فریجیه و ظاهراً پیش از گروش به مسیحیت، کاهن سیبل و شاید هم بت‌پرست بود. به محض اینکه او به تبلیغ پیام خود، یعنی هزاره‌گرایی پرداخت، انبیا و نبیه‌هایی از جمله دو زن به نام‌های ماکسمیلا و پریسکیلا^۴ به او گرویدند. این دو زن، شوهران خود را ترک کرده و به جنبش مونتائوس پیوستند. مونتائوس ازدواج را لغو و دستوراتی را برای روزه‌گرفتن اعلام کرد. او پیپوزا و تیمون (شهرهای کوچک در فریجیه) را اورشلیم نامید (Eusebius, 1890: 364). پیروان او به بازگشت مجدد عیسی مسیح باور داشتند و شهر پیپوزا را شهر مقدس اورشلیم اعلام کردند و گفتند مسیح در طی خوابی به ماکسمیلا و زن دیگری به نام کویتیللا اعلام کرده است که به زودی در همان شهر ظهور خواهد کرد. آنان انسان‌ها را به روحانی، نفسانی و جسمانی و حتی کلیسا را نیز به روحانی و نفسانی تقسیم کردند و خودشان را در زمره روحانیان به حساب آوردند (Moche, 2014, 11: 391; Soyres, 1878, 92&113). همان‌طور که قبلاً اشاره شد چنین دیدگاهی ابتدا در میان گنوسی‌ان رایج بود (در این باره نک: شهبازی، ۱۳۹۸: ۲۹-۳۷) و چه بسا مونتائویی‌ها به تأثیر از آنان به اینگونه تقسیم‌بندی روی آورده باشند.

افزون بر این، تعدادی پیشگویی از زبان مونتائوس در آثار برخی آباء کلیسا باقی مانده است که تا حدی نشان‌دهنده جهان‌بینی مونتائوس هستند. شایان ذکر است پیشگویی‌های پیامبرانه مونتائوس در بین پیروانش بسیار با ارزش بود و آنها را هم سنگ اناجیل و نوشته‌های رسولان

هرچند بیشتر باورهای مونتائوییست‌ها در چارچوب تعالیم کلیسا بود، نوع قرائتشان از این عقاید، مخالفت بزرگان کلیسا را برانگیخت. نکته مهم نادیده گرفته شده در بسیاری از آثار مربوط به این حوزه، این است که «سطحیات» و «خلسه و جذبه» رهبران جنبش مونتائوس، مهم‌ترین عامل در برانگیختن مخالفت بزرگان کلیسا به حساب می‌آید و در نوشتار حاضر بر این نکته تمرکز شده است.

شکل‌گیری نهضت

مونتائوسم نهضتی است که در اواسط سده دوم میلادی در فریجیه، واقع در ترکیه امروزی ظهور کرد. فریجیه در زمان خود، از جهات مختلف درخور توجه بوده است؛ برای مثال، یوستینوس شهید (۱۶۵-۱۰۰) از پدران لاتینی زبان کلیسا، اهالی فریجیه را بی‌سواد و بربر توصیف می‌کند. به نظر او، آنان دارای هیچ‌گونه فرهنگ متعالی نیستند (Schaff, 2001: 422)؛ با این حال، فریجیه از نظر اقتصادی و وضعیت مناسبت‌ها؛ زیرا تجارت زیتون و پشم گوسفند در آنجا پررونق بود. دین فریجیه تلفیقی از آیین‌های مختلف از قبیل سیبل‌ها (پیشگویان)، آیین‌های مربوط به آدونیس، ایزیس، ایزیس، دیونیسوس و میترا بود که این ادیان تا سده‌های نخست میلادی در آنجا رواج داشتند. به عبارت دیگر، ادیان و آیین‌های راز باور در فریجیه گسترش یافته بود و این امروزه بر اساس کتیبه‌های به دست آمده نیز تأیید می‌شود (Sherman, 1958, 77: 30-34; Murdoch, 1946: 12). در واقع، از دل چنین محیط و فرهنگی، «مونتائوسم» در تاریخ مسیحیت در آسیای صغیر پا به عرصه وجود نهاد. هرچند شخصی به نام مونتائوس آذیان‌گذار این

^۳ Tymlion, Tymlion, Pépouza, Pepuza

^۴ Κοϊντίλλα

πνευματικός, ψυχικός και σωματικός

^۱ Cybele

^۲ Μοντανός, Montanus

^۳ Ardabau

^۴ Μαξιμίλλα και η Πρίσκιλλα, Maximilla, Priscilla

ابتدا در نوشته‌های سیریلوس اور شلیمی (۳۸۶-۳۱۲) در سده چهارم میلادی به چشم می‌خورد. او در گزارش خود، هم به مونتائوس و هم به زنانی که نبوت می‌کردند، اشاره و همه آنان را احمق خطاب می‌کند (Schaff, 1893: 293). نهضتی که مونتائوس بنیان‌گذاری کرد، به عنوان مختلف از قبیل «نهضت فریجیه‌ای‌ها» و «نبوت جدید» معروف بود و گویا تا اواخر سده چهارم میلادی عمدتاً با عنوان «نهضت فریجیه‌ای‌ها» شناخته می‌شد (Green, 1913: 177; Frend, 1982: 69; Barnes, 1971: 82; Christie-Murray, 1990, 34; Trevett, 2000, 2: 931-932&934).

در هر صورت، این جنبش در فریجیه و جاهای دیگر آسیای صغیر به سرعت گسترش یافت. در سده سوم میلادی مونتائوسیست‌ها به‌ویژه در شمال آفریقا فعالیت گسترده‌ای داشتند. ترتولیانوس مهم‌ترین حامی مونتائوسیست‌ها بود و بیشترین اطلاعات موثق دربارهٔ آنان از آثار او نیز به دست می‌آید. در آفریقا اینان به «ترتولیانی‌ها» هم معروف بودند. شاید در سال‌های ۲۰۲ یا ۲۰۳ میلادی ترتولیانوس (ت. ۱۶۰) به نهضت مونتائوسیسم روی آورد و این امر در گسترش جنبش در آفریقا و سپس در غرب بسیار مؤثر افتاد. او بعد از گرایش به مونتائوسیسم اثری با عنوان *هفت کتاب بر ضد کلیسا* در دفاع از «مونتائوسیسم» نوشت که اکنون در دست نیست (Wright, 1976: 15; Murdoch, Ibid, 80). آرای مونتائوسیستی ترتولیانوس بیشتر در کتاب‌های *بر ضد پرکس‌اس* و *بر ضد مرقیون* به چشم می‌خورد که در نوشتار حاضر استفاده شده‌اند. او در جایی در تمیز آرای خود از نظرات مرقیون می‌گوید مرقیون و پیروان او ازدواج را رد می‌کنند؛ اما ما دوری از ازدواج را امری مناسب می‌دانیم. تجرد را به‌عنوان اصل توصیف نمی‌کنیم؛ بلکه آن را توصیه می‌کنیم. ما باز هم

می‌دانستند. در واقع، این پیشگویی‌ها نشان‌دهندهٔ تعارض تعالیم او با مسیحیت رسمی است؛ البته به مرور زمان که اندیشه‌های مونتائوس در مناطق مختلف گسترش یافت و اشخاص متعددی به این نهضت پیوستند، تفاسیر متعددی هم از این مکاشفات و پیشگویی‌ها به عمل آمد (Lawlor, 1908: 482-483)؛ به هر حال، او در یکی از پیشگویی‌هایش خود را خداوند قادر معرفی می‌کند که در جسم انسان ظاهر شده است. در یکی دیگر می‌گوید: «من نه فرشته هستم، نه رسول بلکه خداوند پدر هستم که آمده‌ام». در پیشگویی سوم، انسان را همچون چنگ و خود را همچون مضراب خطاب می‌کند که برای نواختن آن آمده است و همچنین، انسان را در خواب توصیف می‌کند که مونتائوس آمده است تا آنان را بیدار کند. در چهارمین و آخرین پیشگویی، انسان‌های نجات یافته را درخشان‌تر از ماه و خورشید وصف می‌کند (Heine, 1989: 2). علاوه بر مونتائوس، به جانشینان او، یعنی ماکسیمیلیا و پریسکیلا هم پیشگویی‌هایی نسبت داده شده است. ماکسیمیلیا اعلام می‌کند او آخرین نبیه است و بعد از او جهان به پایان خواهد رسید. او خود را روح، کلمه و قدرت معرفی می‌کند (اول قرن‌تینان، ۲: ۴) و همچنین، خویشتن را آشکارکنندهٔ رازها و معارف خداوند می‌داند. پریسکیلا هم ادعا داشت روح‌القدس از طریق او سخن می‌گوید و بنابراین، دیگران را جسمانی خطاب کرد. از زبان کوینتیلا هم نقل است که در پیپوزا مسیح را در خواب دید و «مسیح در هیبت یک زن و با لباسی سفید بر من ظاهر شد و مرا لبریز از حکمت ساخت و گفت که اینجا مکان مقدسی است و اور شلیم آسمانی در همینجا برقرار خواهد شد» (Heine, Ibid, 4).

با توجه به آثار پدران کلیسا، گویا واژه «مونتائوسیسم»

مونتائوس را واکنشی در برابر قدرت کشیش‌ها و اسقف‌ها می‌دانند و برخی دیگر مثل آدولف هارناک، آن را واکنشی به عرفی شدن کلیسا تلقی می‌کنند که باعث شد کلیسا به فکر تطهیر خود از امور دنیوی باشد (Christie- Murray, Ibid, 33; Harnack, 1894: 90). همان‌طور که اشاره خواهد شد نویسندگان متقدم مسیحی آن را نوعی «بدعت» در نظر می‌گرفتند. هیپولیتوس (۱۷۰-۲۳۵) در کتاب **برضد تمام بدعت‌ها**^۲ مونتائیست‌ها را «بدترین بدعت» معرفی می‌کند که در فریجیه ظهور کردند و دو زن به نام‌های ماکسیمیلا و پریسکیلا که از نظر پیروان‌شان نبیه بودند، به تبلیغ و گسترش این جنبش پرداختند. فریجیه‌ای‌ها علاوه بر دو زن مذکور، مونتائوس را هم ملهم از فارقلیط می‌دانند؛ در نتیجه، هر سه از نظر آنان پیامبرند. آنان معتقدند اموری را فراتر و بیشتر از کتب مقدس یاد گرفته‌اند. مونتائیست‌ها این دو زن را بر رسولان و فیض کلیسا ترجیح می‌دهند و معتقدند فارقلیط وارد جسم آن دو زن شده است و به این سبب هر سه را نبی می‌دانند و حتی برخی از آنان باور دارند پدر همان پسر است که متولد شد، رنج کشید و مصلوب شد. «اینان خداوند را پدر و خالق کیهان و کلیسا می‌دانند و آموزه‌های انجیل راجع به مسیح را قبول دارند؛ اما آداب جدید روزه‌داری، جشن‌ها و خوراکی‌هایی را به تأثیر از آن زنان ابداع کرده‌اند (Shaff, 2004: 225-226).

اسیبوس (۳۳۹-۲۶۵)، مورخ کلیسا در اثر خود، **تاریخ کلیسا** گزارش نسبتاً مفصلی درباره مونتائیست‌ها به دست می‌دهد. اطلاعاتی که او در این باره ارائه می‌کند، اولی از زبان شخص ناشناس است که ۱۳ سال بعد از مرگ ماکسیمیلا (جانشین مونتائوس) رساله‌ای را برضد مونتائیست‌ها نوشت و دومی از زبان آپولینوس است که ۴۰ سال بعد از ظهور مونتائوس رساله خود را به نگارش درآورد. طبق نظر اسیبوس، این نهضت در روستایی به نام «آردابا» در فریجیه ظهور کرد. شخصی به نام مونتائوس،

ازدواج را امری مباح می‌دانیم. همچنین، نخوردن گوشت و نوشیدنی‌ها را توصیه نمی‌کنیم، فقط استفاده در ست از اینها را توصیه می‌کنیم. او فرزندآوری و ازدواج را توصیه می‌کند (Schaff, 2006: 480). به نظر می‌رسد بین مونتائیست‌های فریجیه و شاخه ترولیان (مونتائیست‌های آفریقا) تفاوت‌هایی وجود دارد. انبیای فریجیه بیشتر از انبیای آفریقا هنگام نبوت دچار خلسه می‌شدند. زنان در بین مونتائیست‌های فریجیه بیشتر از آفریقا اهمیت داشتند؛ برای مثال، ترولیانوس به تأثیر از پولس تأکید می‌کند که زنان نباید تعمد دهند و سایر کارهایی را انجام دهند که مردان انجام می‌دهند (Lawlor, Ibid, 488-489)؛ به هر حال، در سده پنجم میلادی مونتائیست‌ها در فریجیه، غلاطیان، کاپادوکیه، سیسل و قسطنطنیه پیروان زیادی داشتند؛ اما اسقف‌ها و شوراها آسیای صغیر این نبوت جدید را اعمال شیطانی تلقی، مدعیان آن را متهم به سحر و جادوگری و مونتائیست‌ها را از بدنه کلیسا اخراج کردند؛ حتی برخی پدران کلیسا مثل، سیریلوس اورشلیمی، اپیفانوس (۴۰۳-۳۱۰) و یوحنا دمشقی (۷۴۹-۶۷۵) ادعا می‌کنند کشتن کودک بخشی از عبادت رازآمیز مونتائیست‌ها است و دیگر اینکه آنان تکه‌ای از نان را آغشته به خون کودکان قربانی می‌خورند (Schaff, 2002: 293) 264-265; Schaff, 1893: 293). سرانجام و در سده ششم میلادی، امپراتور یوستینین به قلع و قمع آنان پرداخت. نبوت جدید هرچند در شرق از کلیسا طرد شد، در غرب و به‌ویژه به سبب نفوذ ترولیانوس به حضور خود ادامه داد؛ حتی بعد از نابودی در غرب، باز هم اصول اخلاقی آنان در میان مسیحیان باقی ماند.

نمایندگان مسیحیت رسمی و نهضت مونتائوس

درباره دلایل شکل‌گیری نهضت در بین محققان اختلاف نظر وجود دارد. بعضی پژوهشگران، جنبش

^۲The Refutation Of All Heresies

^۱Emperor Justinian

او اضافه می‌کند این برکات را قبلاً روح‌القدس، رسولان و انبیا و حتی خود عیسی مسیح در کلیسا قرار داد. این نشان می‌دهد از نگاه اپیفانوس، کلیسای خداوند تداوم سنت قدیمی عیسی، رسولان و انبیا است. او در اینجا به رساله اول یوحنا، ۴: ۱۱ آرجاع می‌دهد و در نهایت، نتیجه می‌گیرد آنان در زمره قدیسان نیستند؛ زیرا به ارواح حیل‌گر و اسطوره‌های عجیب و غریب روی آورده‌اند (Επιφάνιος, 1922: 223). اپیفانوس در ادامه گزارش خود نبوت مونتائوس و جانشینان او را زیر سؤال می‌برد. در نگاه او، آموزه‌های آنان فی‌نفسه باطل بودن دعاویشان را نشان می‌دهد: «اگر برکات را دارند و اگر این برکات در کلیسا هستند، پس چرا پس از مونتائوس و پریسکیلا و ماکسیمیلا هیچ پیامبری ندارند؟ آیا فیض متوقف شده است؟ اگر انبیا تا زمان خاصی پیشگویی کرده‌اند و بعد از آن را نبوت نکرده‌اند، پس نه مونتائوس نبوت کرده است نه پریسکیلا و نه ماکسیمیلا» مونتائوئیست‌ها دو انتخاب بیشتر ندارند: یا نشان دهند بعد از ماکسیمیلا نبی آمده است، در این صورت فیض قطع نشده است یا اقرار کنند او نبی کاذب بود و تحت تأثیر و نفوذ ارواح خبیث و حیل‌گر قرار گرفت و پیروان خود را نیز گمراه ساخت (Επιφάνιος, Ibid, 223).

عناصر تقابل با جریان رسمی

ابتدا باید گفت مونتائوئیست‌ها از نظر اعتقادی کاملاً پایبند سنت کلیسا بودند و برخی پدران کلیسا از جمله اپیفانوس نیز به این امر اعتراف کرده‌اند. این نهضت نیز همانند بسیاری از فرقه‌های آن زمان ریشه در مسیحیت دارد؛ اما پیروان آن صرفاً در عقاید خود دچار افراط و غلو شدند. آنان از بین متون مقدس، بیشتر از انجیل یوحنا و مکاشفه استفاده می‌کردند؛ به این سبب، به نظر می‌رسد معیارهای کافی اعم از معیارهای کتاب مقدسی یا کلیسایی

این «بدعت» را گسترش داد و حرف‌های عجیب و غریبی بر زبان راند و بر «خلسه» تأکید داشت و تعالیمی را برخلاف آموزه‌های سنت کلیسا مطرح کرد. جاه‌طلبان به دور او جمع شدند. مونتائوس را روح پلید تسخیر کرده بود و او به این سبب مردم را فریفت. او به کمک آن روح پلید، دو زن را نیز فریفت و آنان همانند او شدند. به نظر اسپوس، تعداد فریب‌خوردگان فریجه کمتر بودند. «مؤمنان از سرا سر آسیا برای بررسی این مسئله جمع شدند و این سخنان جدید را نامقدس و بدعت اعلام کردند و بنابراین، این اشخاص از کلیسا و از میان امت طرد شدند» (Eusebius, Ibid, 354-357). به نظر می‌رسد این اتفاق در سال ۱۷۷ میلادی رخ داده است (Farnell, 2003: 258). سرانجام، مونتائوس و ماکسیمیلا همانند یهودای اسخریوطی خودشان را حلق آویز کردند و این نشان می‌دهد در آن زمان احتمالاً مونتائوئیست‌ها شکل سازمانی داشتند.

گزارش اپیفانوس (۴۰۳-۳۱۰) هم مانند شخص ناشناس اوسیبوس است؛ البته او به جزئیات بیشتری اشاره می‌کند. به نظر او، مونتائوئیست‌ها تا حدی راست‌گویی هستند؛ زیرا «همه کتاب‌های عهد عتیق و عهد جدید و همچنین، رسالت‌های مردگان را قبول دارند». اعتقاد آنان راجع به پدر، پسر و روح‌القدس همانند کلیسای کاتولیک است. در ادامه می‌افزاید که اما آنان مونتائوس و دو زن پریسکیلا و ماکسیمیلا را پیامبر می‌دانند و احترام خیلی زیادی برای آنان قائل‌اند و به این سبب عقل خود را از دست داده‌اند. آنان خودشان را از [کلیسای کاتولیک] جدا کرده‌اند «زیرا به ارواح فریبکار و تعالیم شیطانی روی آورده‌اند» و ادعا می‌کنند «ما هم باید برکات فیض را به دست بیاوریم». در نگاه اپیفانوس، برکات و فیض واقعی در اختیار کلیسای خداوند است نه در اختیار مونتائوئیست‌ها.

برای محکومیت مونتانیست‌ها به راحتی در دست نبود؛ بنابراین، مونتانیست‌ها بیشتر متعصب بودند تا بدعت‌گذار (Wright, Ibid, 10-11; Shaff, 2002: 262)؛ با این حال، همان‌طور که در ادامه مشخص خواهد شد هم سخنان ناشی از خلسه و جذبه و هم نوع برداشت و قرائت آنان از برخی از آموزه‌های مهم مسیحی، مخالفت بزرگان کلیسا را برانگیخت.

هزاره‌گرایی

گرایش به هزاره‌گرایی فارغ از سنت مسیحی، زمانی رخ می‌دهد که معتقدان به این نتیجه می‌رسند در روزهای پایانی زندگی می‌کنند و پایان تاریخ و جهان نزدیک است. در این صورت، آنان از سنت دوری می‌کنند و این باعث می‌شود دیگران آنان را به اباحه‌گری متهم کنند. بروز فجایی مثل طاعون، جنگ، برشکستگی اقتصادی، تغییرات جمعیتی و سرکوب‌های سیاسی می‌تواند به ظهور عقیده هزاره‌گرایی منجر شود. گرایش‌های آخر زمانی معمولاً در مناطق روستایی سر بر می‌آورد و ظهور رهبر فرهمند و بروز اعمال خلسه‌گونه در میان پیروان آن از دیگر ویژگی‌های هزاره‌گرایی است. در دهه ۱۶۰ میلادی، بلایای طبیعی مانند زلزله و بیماری طاعون، جنگ با فرماندهان رومی، سرکوب‌های دینی و سیاسی و برشکستگی اقتصادی حاکم بود و از دل چنین وضعیتی «نبوت جدید ظهور کرد» (Cohn, 1957: 336-338). در واقع، تقریباً تمام این شاخصه‌ها در میان مونتانیست‌ها به چشم می‌خورد.

گرایش‌های هزاره‌گرایی در متون آپوکالیپتیک یهودیت مطرح شده‌اند که مسیحا خواهد آمد و حکومت هزار ساله خود را در اورشلیم، برقرار و یهودیان را آزاد خواهد ساخت. این نگرش‌ها بعدها در جهان مسیحیت در دوره رسولان و پسا رسولان و به‌ویژه یهودیان مسیحی نیز ادامه یافت. همچنین، مسیحیان آسیای صغیر، چنین تفکرانی را

با گزارش‌های آخر زمانی مکاشفات یوحنا (۲۰: ۱-۱۰) پیوند زدند. شاید به همین دلیل است که بیشتر نویسندگان مسیحی در سده دوم میلادی در آسیای صغیر در آثارشان به حوادث آخر زمان اشاره کرده‌اند (Φειδα, 1994, 1: 256-260; Καμακη, 2007: 150). در هر صورت، در اوایل مسیحیت این عقیده رایج بود که پایان جهان نزدیک است و در کلیسا هم چنین باوری تا حدی پذیرفته شده بود. یوستینوس و ایرنائوس مشکلی با عقیده هزاره‌گرایی نداشتند. ایرنائوس آثار پیشگویانهٔ هرماس را در زمرهٔ کانون کتاب مقدس قرار داد؛ اما نبوت جدید با تمسک به عقیدهٔ هزاره‌گرایی، سلسله‌مراتب روحانیت و اقتدار کلیسا را به چالش کشید و این به مذاق بزرگان کلیسا خوش نیامد. همان‌طور که اشاره شد مونتانیست‌ها از مکاشفه (به‌ویژه فصل ۱۲) بیشتر استفاده می‌کردند و رساله‌های یوحنا باعث شد آنان فکر کنند قبل از هزاره قرار دارند و پایان جهان نزدیک است (Frend, 1988: 25-31). در واقع، ویژگی اصلی مونتانیست‌ها تأکید بر هزاره‌گرایی بود و بیشتر از سایر گروه‌های مسیحی نزدیک بودن پایان جهان را تعلیم می‌دادند. به این سبب، پیروان خود را به رعایت دقیق شریعت و روزه‌های طولانی فرامی‌خواندند. روزه‌های سخت‌گیرانه شاید متأثر از متون مکاشفه‌ای یهودیت بوده است؛ برای مثال، در رساله **میتاق‌های مشایخ دوازدهگانه** که یک متن آپوکالیپتیک یهودی است، پسران یعقوب، از بابت اینکه به یوسف حسادت کردند و او را به مصریان فروختند، اظهار پشیمانی می‌کنند و به منظور خلاصی از عذاب و جدان روزه‌های طولانی و حتی چند ساله گرفته‌اند (Marjanen, Ibid, 197, 200, 203; Καμακη, Ibid, 38-44)؛ به‌هر حال، آموزه‌های آخر زمانی نهضت مونتائوس در آسیای صغیر چنان گسترش یافت که سلسوس، متفکر ضد مسیحی، در دهه ۱۷۰

نزول اورشلیم آسمانی بر اساس فصل ۲۱ مکاشفه یوحنا بود. شاید به همین سبب مونتانیوس آنجا را به‌عنوان مکان نزول اورشلیم جدید انتخاب کرد (Taberne, 2003, 87-93: 11). مونتانیست‌ها ادعا کردند اورشلیم در فریجیه و پیپوزا، برقرار و اسرار بر آنان آشکار شده است (Επιφάνιος, Ibid, 225). هر چند برخی محققان معتقدند پیوندزدن پیپوزا با اورشلیم آسمانی شاید در مراحل بعدی مونتانیسم و بعد از ترتولیانوس رخ داده است (Marjanen, Ibid, 208)، ترتولیانوس اذعان دارد ملکوت خداوند در اورشلیم برقرار خواهد شد نه در پیپوزا یا جای دیگر. «این ملکوت هزار سال پس از رستاخیز از آسمان نازل می‌شود و در شهر الهی اورشلیم برقرار خواهد شد» (Schaff, 2006: 596).

فارقلیط:

در انجیل چهارم از زبان عیسی (ع) بیان شده است که او به پیروان خود آمدن فارقلیط یا تسلی‌بخش را وعده می‌دهد (یوحنا، ۱۴: ۱۶).^۱ انبیای مونتانیست‌ها به‌ویژه مونتانیوس، خویشتن را همان فارقلیط موعود می‌دانستند و این امر به مخالفت پدران کلیسا دامن زد. از جمله ایرناتوس (۱۳۰-۲۰۰) با ارجاع به دیدگاه مذکور مونتانیست‌ها معتقد است آنان اصلاً فارقلیط را قبول ندارند. هر چند در زمان ایرناتوس، مونتانیست‌ها حضور و فعالیت گسترده‌ای داشتند، او به آنان خیلی کم اشاره می‌کند. به نظر او، اینان نه اناجیل را قبول دارند نه روح نبوی (روح‌القدس). خودشان را از جامعه مؤمنان مسیحی دور نگه می‌دارند. در ادامه می‌افزاید مونتانیست‌ها حتی پولس را نیز قبول ندارند؛ زیرا در اول قرن‌تین (۵-۱۱: ۴) راجع به انبیای کاذب هشدار داده است. با توجه به اینکه مونتانیست‌ها علیه روح‌القدس دچار گناه نابخشودنی شده‌اند (متی، ۱۲:

میلادی اعلام می‌کند در فینیقیه و فلسطین کسانی هستند که حتی به معبد و کلیسا تعلق ندارند و در واقع مستقل از یهودیت و مسیحیت هستند، اما پیشگویی می‌کنند. به گفته سلسوس، این اشخاص نام و نشانی ندارند؛ اما هر کدام ادعا می‌کنند «من خداوند هستم، من پسر خداوند هستم و من روح مقدس هستم. من آمده‌ام؛ چون جهان در حال نابودی است و انسان‌ها به سبب رذالت‌شان در حال نابودی‌اند؛ اما من قصد نجات شما انسان‌ها را دارم و شما مرا خواهید دید که مجدداً با شکوه آسمانی بر می‌گردم...» (Schaff, 2006: 1087). این گزارش سلسوس که اورینگنس در کتاب خود نقل کرده است، به احتمال خیلی زیاد به مونتانیست‌ها اشاره دارد؛ زیرا انبیای آنان خودشان را همان روح‌القدس می‌دانستند. همچنین، دال بر این است که در سده دوم میلادی دیدگاه آخر زمانی به رویکردی رایج در میان فریجیه‌ای‌ها تبدیل شده بود؛ برای مثال، پاپیاس در دهه ۱۳۰ میلادی معتقد بود «پس از قیام مردگان یک دوره هزارساله وجود خواهد داشت و حکومت دنیوی مسیح در همین دوره روی زمین مستقر خواهد شد» (Eusebius, Ibid, 315)؛ البته به نظر اوسیبوس، او این سخنان را به سبب کج‌فهمی گزارش‌های رسولان بر زبان رانده است.

اورشلیم جدید

انبیای مونتانیست‌ها چون احساس می‌کردند پایان جهان نزدیک است و مسیح، ظهور و سلطنت هزار ساله خود را برقرار خواهد کرد، پیپوزا را «اورشلیم جدید» نامیدند. به نظر آنان، مسیح حکومت خود را در همین منطقه مستقر خواهد کرد؛ بنابراین، در مدت کوتاه، پیپوزا به زیارتگاه پیروان مونتانیوس تبدیل شد. پیپوزا در زمان خودش بسیار وسیع، مسطح و حاصل‌خیز و حاوی شرایط

ἄ καὶ ἐρωτήσω τὸν πατέρα καὶ ἄλλον παράκλητον
δώσει ὑμῖν ἵνα μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα.

۳۱)، برخلاف تمام فرامین روح خدا عمل می‌کنند؛ در نتیجه، گناهکار و انبیای دروغین هستند. همچنین، جروم که در سال ۳۸۵ در روم می‌نوشت به این نکته اشاره می‌کند که مونتانیست‌ها با استناد به آیاتی از انجیل چهارم انبیای خود را همان فارقلیط می‌دانند. باسیل کبیر (۳۳۰-۳۷۹) هم این دیدگاه مونتانیست‌ها را باطل می‌شمارد. در نگاه او، اهالی پیپوزا بدعت‌گذارند؛ زیرا روح‌القدس را از مقام خود پایین آوردند و برای او جایگاه انسانی قائل‌اند. آنان پیروان خود را به نام پدر، پسر و مونتانوس یا پرسیلا تعمیم می‌دهند. آنان این دو نفر را فارقلیط در نظر می‌گیرند (Schaff, 2001: 711-712; Schaff, 1892: 147-149; Basil, 1895: 533).

نبوت و انبیا

همان‌طور که اشاره شد نهضت مونتانیست‌ها به نبوت جدید معروف بود و مونتانوس و جانشینان او انبیا بودند. با وجود این، پدران کلیسا با نوع نبوت آنان به مخالفت برخاستند و انبیای نهضت جدید را با عنوان «انبیای کاذب» طرد کردند. آباء کلیسا در این زمینه معیارهای متعددی در اختیار داشتند و یکی از ملاک‌های آنان این بود که گویا در سال ۱۷۰ میلادی کلیسا به توقف نبوت باور داشت (Farnell, Ibid, 258) و کسانی را که بعد از آن تاریخ به نبوت می‌پرداختند، از اجتماع کلیسا طرد می‌کردند؛ اما واقعیت این است که ماهیت و چگونگی نبوت انبیای مونتانیست‌ها باعث برانگیختن مخالفت بزرگان کلیسا شد. آن‌طور که از نوشته‌های پدران کلیسا بر می‌آید، انبیای فریجیه‌ای‌ها در قبال نبوت، از مردم پول دریافت می‌کردند و مهم‌تر از همه، در هنگام خلسه و جذب به نبوت می‌پرداختند. در رساله *دیدار* بین انبیای کاذب و انبیای

واقعی تمایز وجود دارد. در این رساله گفته شده است هر کسی که در قبال نبوت خود از مردم درخواست پول یا هدایای دیگری کرد، او نبی کاذب است.^۱ همچنین، هر کسی هم که «با روح» نبوت کرد، نباید به او اعتماد کرد. به نظر می‌رسد منظور از نبوت «با روح» همان خلسه است. در دیدگاه نویسنده *دیدار*، چنین نبی زمانی قابل اعتماد است که زندگی او همانند زندگی پروردگار باشد؛ بنابراین، از سبک زندگی او می‌توان فهمید آیا او نبی کاذب است یا نه. هر نبی اگر حقیقت را بگوید، ولی به آن عمل نکند، نبی کاذب است (H διδαχή των Δώδεκα Αποστόλων, Chap, 11; Conolly, 1937: 346-347). به همین ترتیب، اوسیبوس در نقد سبک زندگی انبیای مونتانیست‌ها ایرادات مشابهی مطرح می‌کند. در نگاه او، اینکه انبیای آنان در قبال نبوتشان از مردم پول و هدایا دریافت و موهای خود را رنگ می‌کنند، سرمه می‌کشند و اشیای زینتی به خود می‌بندند، اعمال غیر شرعی انجام می‌دهند (Eusebius, Ibid, 361-368). همچنین، اوسیبوس معتقد است پیامبر نباید رسالت و پیغام خود را در حالت خلسه اعلام کند و نباید مجذوب باشد. او از مرد و زنی به نام‌های کادراتوس و آمیا^۳ نام می‌برد که در زمره انبیای مونتانوس هستند و در هنگام نبوت دچار خلسه و جذب می‌شدند و به این سبب آنان را با عنوان «انبیای کاذب» رد می‌کند. در ادامه می‌افزاید براساس سنت کلیسا نبوت در کلیسا ادامه می‌یابد؛ اما این انبیا ادعا می‌کنند نبوت را از مونتانوس و ماکسیمیا گرفته‌اند (Eusebius, Ibid, 361-362). او عبارتی از ماکسیمیا هم ذکر می‌کند تا نشان دهد او در حالت خلسه چنین سخنانی را بر زبان رانده است. بعد از اینکه ماکسیمیا محکوم شد، گفت: «من همانند گرگ از میان گوسفندان رانده شدم. من گرگ نیستم. من کلمه و روح و قدرت

^۳ Quadratus, Ammia

^۱ Ψευδοπροφήτης, false prophet

^۲ ἐν πνεύματι, in spirit

روح القدس گواه بر این مدعا باشد. او در رد نبوت‌های مونتائیست‌ها به آیاتی از کتاب مقدس از جمله (تثنیه، ۱۳: ۵-۱؛ ۲۲-۲۰؛ اول سموئیل، ۳: ۱۹؛ اول قرنیتان، ۱۴: ۳۲-۲۹) استناد می‌کند تا نشان دهد انبیای راستین همواره در راه عقل بوده‌اند. روش اپیفانوس بدین‌گونه است که اگر پیشگویی یک نبی مبتنی بر کتاب مقدس نبود، پس او نبی کاذب است.

او همچنین به برخی از سخنان مونتائوس ارجاع می‌دهد تا به تعبیر خودش، غیرعقلانی، نامفهوم و کذب بودن آنها را نشان دهد؛ برای مثال، از زبان مونتائوس نقل می‌کند: «باری انسان همچون چنگ است و من همچون مضراب که در او می‌نوازم. انسان خواب است و من او را بیدار می‌کنم. باری پروردگار قلب‌های آنان را در می‌آورد و به آنها قلب جدید می‌دهد؛ بنابراین، به این نتیجه می‌رسد که این سخنان از زبان انبیای واقعی جاری نمی‌شوند؛ زیرا کاملاً غیرعقلانی هستند. این نشان می‌دهد او حتی در تسخیر روح القدس هم نیست و این الفاظ ویژگی جذبه و خلسه دارند (Eπιφάνιος, Ibid, 225). گوینده این سخنان از سلامت عقل برخوردار نیست. در نگاه اپیفانوس، مونتائیست‌ها برای توجیه دروغ‌ها و سخنان غیرعقلانی خود شان به پیدایش، ۲: ۲۱-۲۲ استناد می‌کنند تا نشان دهند در کتاب مقدس هم خلسه تأیید شده است. به سخن دیگر، خداوند آدم را دچار خلسه کرد تا از یکی از دنده‌های او حوا را خلق کند؛ اما در نگاه اپیفانوس، طبق این آیه، خداوند آدم را به خواب فرو برد؛ ولی او را دچار پریشان‌ذهنی نکرد، بلکه تمام اعضا او در حالت عادی و سلامت کامل بودند. آدم دچار خلسه نشد، بلکه از سلامت عقل برخوردار بود (Eπιφάνιος, Ibid, 225). به نظر اپیفانوس، مونتائیست‌ها خودشان نیز به تفاوت بنیادی بین نبوت‌های خود و انبیا واقف‌اند؛ اما در توجیه این امر ادعا می‌کنند: «برکات نخستین همانند برکات آخر نیستند»؛

هستم» (Eusebius, Ibid, 466&468). در نهایت با استناد به متی، ۱۲: ۳۳ می‌گوید همان‌طور که یک درخت را می‌توان از روی میوه آن شناخت، نبوت و رسالت انبیای مونتائیست‌ها نیز از روی سبک زندگی شان قابل تشخیص است.

اپیفانوس هم در رد نبوت انبیای مونتائیست‌ها به مسئله خلسه توجه می‌کند و سخنان و پیشگویی‌های حاکی از جذبه را غیرعقلانی و مخالف کتاب مقدس می‌داند؛ البته او به رساله اعمال رسولان، ۱۰: ۱۰ هم استناد می‌جوید که به «حالت جذبه» پطرس اشاره شده است؛ اما معتقد است بین خلسه پطرس و انبیای مونتائیست‌ها تفاوت وجود دارد. خلسه انبیای واقعی با هوشیاری همراه است؛ در حالی که خلسه انبیای مونتائیست‌ها با جنون همراه است. او به یکی از پیشگویی‌های ماکسیمیلا اشاره می‌کند که گفته بود «بعد از من هیچ پیامبری نخواهد آمد و جهان به پایان خواهد رسید» و به این نتیجه می‌رسد که از همین نکته تفاوت روح القدس و ارواح فریبکار مشهود است. به عبارت دیگر، در نگاه اپیفانوس، این انبیا نه از طریق روح القدس بلکه به واسطه ارواح شیطانی به نبوت پرداخته‌اند. او معتقد است هر آنچه انبیای واقعی گفته‌اند از روی عقل بود و پیشگویی‌های آنان یا به درستی به وقوع پیوست یا در حال رخ دادن است؛ اما ماکسیمیلا گفته بود جهان به پایان خواهد رسید و تا کنون زمان زیادی گذشته است و چندین امپراتور از بین رفته‌اند و جهان هنوز به پایان نرسیده است. «از زمان ماکسیمیلا ۲۰۶ سال گذشته و ادعای این زن به وقوع نپیوسته است» (Eπιφάνιος, Ibid, 222). به نظر اپیفانوس، کسی که واقعاً از روح القدس الهام می‌گیرد، نباید نبی کاذبی باشد و پیشگویی‌های دروغین کند. افزون بر این، چنین نبی همواره بر عقل و فهم خود تسلط دارد و سخنان غیرعقلانی بر زبان نمی‌راند. نوع رفتار او و الهام از

خداوند، مجازات‌ها، روزه‌داری و سایر اعمال زاهدانه تأکید می‌کردند. به نظر می‌رسد کلیسا با عقیدهٔ تداوم نبوت مونتانیست‌ها مخالفتی نداشت؛ اما وحی‌های انبیای آنان را الهامات شیطانی می‌دانستند (Schaff, 2002: 264). همچنین، انبیای مونتانیست‌ها قوی‌ترین وعده‌ها را داده بودند و بالحنی بسیار آتشین‌تر از رسولان صحبت می‌کردند. آداب و رسوم جدیدی را برای پیروان خود، مطرح و بدین ترتیب، علیه بدنه اصلی مسیحیت خروج کردند. آنان خودشان را آخرین انبیا معرفی کردند که وعدهٔ آمدن فارقلیط در وجود آنان محقق شده است. تفاوت اصلی آنان با جریان رسمی مسیحیت، در نبوت جدید بود. عقاید مونتانیست‌ها تمام دستاوردهای کلیسا را با خطر جدی مواجه می‌ساخت (Harnack, Ibid, 93-97).

زهد و ریاضت

در ابتدا مونتانیوس پیروان خود را به خلوص باطن، ساده‌زیستی و دوری از تجملات دنیوی دعوت می‌کرد؛ اما به مرور زمان مونتانیست‌ها به سمت افراط‌گرایی رفتند و به شریعت‌گرایی یهودیت روی آوردند؛ حتی اعلام کردند هنر و تمام لذت‌های زندگی با خشوع و فروتنی مسیحی سازگار نیست. زنان را از استفاده کردن هرگونه لوازم زینتی منع کردند و معتقد بودند باکره‌ها باید حجاب داشته باشند. تعمید با خون شهادت را باور داشتند و پنهان کردن ایمان به مسیح به سبب مصون ماندن از مجازات را محکوم کردند. روزه‌داری و سایر اعمال زاهدانه را به عنوان مقدمات پایان جهان به شکل افراطی انجام می‌دادند. ازدواج مجدد را بر عوام و خواص حرام کردند. توبه مجدد را هم قبول نداشتند. امروزه ظاهراً بعضی عقاید آنها در میان آناپتیت‌ها، دوناتیست‌ها، فرانسیسکن‌ها، پیوریتن‌ها، کویکری‌ها و ... به چشم می‌خورد (Schaff, 2002: 260-265; Schaff, 1892: 147-149).

شهادت

شهادت در مسیحیت اولیه از پدیده‌های رایج بود؛

یعنی نبوت خود را همانند انبیای بنی‌اسرائیل می‌دانند نه رسولان مسیحیت؛ اما از نظر اپیفانوس، نبوت انبیای عهد قدیم همانند رسولان عهد جدید است. انبیای عهد قدیم و جدید هر دو به یک شکل نبوت کرده‌اند؛ بنابراین، نبوت رسولان عهد جدید ادامهٔ همان نبوت انبیای عهد قدیم است. دیگر اینکه همهٔ اینان درست و از روی عقل نبوت کرده‌اند «اما این مونتانیوس که ادعای نبوت می‌کند، اموری را بر زبان می‌راند که با روایات کتاب مقدس سازگار نیستند» (Επιφάνιος, 231&232). اپیفانوس به‌منظور تبیین دیدگاه خود، نمونه‌های دیگری از پیشگویی‌های مونتانیوس را بیان می‌کند: «من پروردگار خداوند متعال هستم که در هیئت انسان آمده‌ام». «من به نام پدر خود آمدم؛ اما شما مرا نپذیرفتید و دیگری به اسم خود خواهد آمد و او را گرامی خواهید داشت». این سخنان مونتانیوس خلاف کتاب مقدس است؛ در نتیجه، او «و بدعت او که ادعای داشتن انبیا و برکات دارند، خارج از کلیسای مقدس هستند. او برکات را دریافت نکرد، بلکه از آنها دور شد»؛ بنابراین، از نگاه اپیفانوس، نبوت درست باید مطابق با کتاب مقدس باشد (Επιφάνιος, Ibid, 233). در پایان اعلام می‌کند ای اهالی فریجیه، شما که همانند بربرها با ما دشمنی دارید و نام خودتان را مسیحی نهاده‌اید، اما «کلیسا را به بهانهٔ برکات روح و نهاده‌اید، به چه سان به شما اعتماد کنیم؟» همان‌طور که انبیای شما اعلام می‌کنند «برکات روحانی آنان با سنت کتاب مقدس متفاوت است» (Επιφάνιος, Ibid, 234). با وجود مخالفت پدران کلیسا، پیروان مونتانیوس همچنان معتقد بودند انبیاءشان ملهم از روح‌اند؛ اما مخالفان‌شان ادعا می‌کردند آنان ملهم از شیطان و ارواح شیطانی‌اند نه روح مقدس. در مقابل، مونتانیست‌ها بر این باور بودند که دوره رسولان تمام شده و اکنون دوره جدید فارقلیط شروع شده است (Gregor Smith, 1943: 130). با توجه به اینکه مونتانیست‌ها پایان جهان را اعلام کرده بودند، انبیای آنان در حالت خلسه بر نزدیک بودن عقوبت‌های سنگین

معروف است؛ اما به چه سان پیامبری که سال‌ها با او زندگی می‌کند، از این ماجرا خبر ندارد؟ (Eusebius, 429-430, 361-368, Ibid. منظور او انبیای مونتانیست‌ها هستند که خودشان را نبی و نیز اسکندر دزد را شهید می‌دانستند.

جایگاه زنان و ازدواج

مونتانیسم یکی از معدود نهضت‌های سده دوم در جهان مسیحیت است که زنان در آن نقش بسزایی داشتند. همین نقش زنان یکی از عواملی بود که جریان رسمی مسیحیت به مخالفت با مونتانیست‌ها پرداخت (Marjanen, 2005: 207-208)؛ البته وجود زنان فقط در بدنه مونتانیست‌ها باعث مخالفت پدران کلیسا نبود؛ بلکه بعدها به آریوس (۲۳۶-۲۵۶) هم اتهام مشابهی وارد کردند؛ برای مثال، به نظر الکساندر اسکندرانی، آریوسی‌ها، زنان جوان را اغفال کرده‌اند و این مایه سرافکندگی مسیحیت است (Theodoret, 1893: 885; Θεοδορητου, 1864: 77). همان‌طور که قبلاً اشاره شد زنان در میان مونتانیست‌ها نبوت می‌کردند. مونتانیست‌ها برای اینکه نبوت نبیه‌های خود را موجه جلوه دهند، به چهار دختر فیلیپس (اعمال، ۲۱: ۹) و به آغابوس در اعمال ر سلوان، ۱۱: ۲۸؛ ۲۱: ۱۰-۱۱ استناد می‌جستند. جروم می‌گوید ما منکر نبوت نیستیم؛ بلکه آن دسته از انبیایی را رد می‌کنیم که سخنانشان با کتاب مقدس سازگار نیست (Schaff, 1892: 147-149). افزون بر این، مونتانیست‌ها معتقد بودند مردم عادی و زنان هم می‌توانند به مقام روحانیت برسند و این هم با مخالفت کلیسا مواجه شد. از زمان ایگناتیوس (د. ۱۰۸) به بعد روحانیون مسیحی تمام امتیازات را در اختیار خود داشتند.

همچنین، یکی از اتهامات وارد شده به مونتانیست‌ها این بود که آنان ازدواج را مردود می‌شمردند و پیروان‌شان همسران خود را ترک می‌کردند. واقعیت این است که چنین رویکردی به زندگی زناشویی، هم پیش و هم پس

طوری که استفان به سبب عقایدش در دادگاه یهودیان، محاکمه و به مرگ با سنگسار محکوم شد (اعمال رسولان، ۸) و به اولین شهید مسیحیت ملقب شد. همچنین، حواریان عیسی، همگی تا پیش از ۷۰ میلادی عمدتاً مصلوب شدند. به تدریج و با گسترش مسیحیت در سده‌های نخست میلادی، شکنجه آنان نیز شدت گرفت و تا پیش از سده چهارم میلادی که قسطنطین، مسیحیت را به دین رسمی روم تبدیل کرد، این روند ادامه داشت؛ بنابراین، مونتانیست‌ها هم در راه ایمان و مسلک خودشان شهادتی را تقدیم کردند؛ اما پدران کلیسا نوع نگاه آنان به مفهوم شهادت را به چالش کشیدند. در پیشگویی‌های منسوب به مونتانیست‌ها شهادت در راه پروردگار بر مرگ در تخت خواب ترجیح داده شد و خون شهید «کلید بهشت» معرفی شد (Heine, Ibid, 7). همچنین، او سیبوس به ایرنائوس اشاره می‌کند که از لیون به سمت رُم حاوی نامه‌ای در دفاع از شهدای مونتانیست‌ها بود و معتقد است زمانی که مونتانیست‌ها احساس می‌کنند در حال نابودی‌اند، به شهادت خود پناه می‌برند و ادعا می‌کنند شهادت زیادی دارند و چنین می‌پندارند که این همان روح نبوی (روح القدس) است که همیشه با آنها است. به نظر او، همه اینها دروغ و فریبکاری است؛ «زیرا مرقیونی‌ها هم ادعا می‌کنند در راه مسیح شهادت زیادی تقدیم کرده‌اند؛ اما در واقع به مسیح واقعی ایمان ندارند» (Eusebius, Ibid, 361; Croix, 2005: 75). اسبوس در ادامه، از یکی از شهدای آنان به نام اسکندر نام می‌برد و می‌گوید این شخص دزد بود و کارهای بدی انجام داد؛ اما مونتانیست‌ها او را شهید می‌دانند و خیلی از آنان او را پرستش می‌کنند. شهدا و انبیای اینان مُرد خود را نه از ثروتمندان بلکه از فقرا، یتیمان و بیوه‌زنان دریافت می‌کنند و این برخلاف متی، ۱۰: ۹-۱۰ است. در ادامه می‌پرسد: دزدی اسکندر و فریبکاری و محکومیت او در سراسر آسیا

از ظهور مونتانیست‌ها در تاریخ مسیحیت دارای سابقه است؛ برای نمونه، در عهد جدید در جایی عیسی (ع) در پاسخ به صدوقیان می‌گوید در بهشت از رابطه جنسی و ازدواج خبری نخواهد بود و انسان‌ها در آن هنگام همانند فرشتگان آسمانی خواهند بود (مرقس، ۱۲: ۱۸-۲۷؛ لوقا، ۲۰: ۲۷-۴۰). در انجیل لوقا کسانی که مجرد در پیش گیرند، به‌عنوان فرشتگان خداوند توصیف شده‌اند (لوقا، ۲۰: ۳۵-۳۶). در جاهای دیگر عهد جدید از زبان عیسی (ع) گفته شده است که هر کس به خاطر ملکوت خداوند خانه و کاشانه و زن خود را رها کند، در آخرت حیات جاویدان نصیب او خواهد شد (لوقا، ۱۸: ۲۹-۳۰؛ متی، ۱۹: ۱۲). در مکاشفه ۱۴: ۴ گفته شده است: «اینان مردمانی هستند که خود را با زن‌ها نیالوده‌اند و از روابط زناشویی امتناع کرده‌اند...»؛ البته شاید مصداق این آیه مردم عادی نیستند و باید در ساختار خودش شایان توجه و تفسیر قرار گیرد (Maclean, 1918, 3: 492-493).

البته در بخش‌های دیگر بر ازدواج به‌عنوان امری ارزشمند تأکید شده است (دوم قرن‌تیم، ۱۱: ۲؛ تیطوس، ۲: ۵؛ اول پطرس، ۳: ۲؛ یوحنا، ۲: ۱۱؛ متی، ۱۹: ۴). ازدواج در تعالیم پولس نیز از اهمیت والایی برخوردار است و آن را با اتحاد بین مسیح و کلیسا مقایسه می‌کند (افسیان، ۵: ۲۳). در جایی دیگر به‌صراحت اشاره می‌کند ممنوعیت ازدواج یکی از نشانه‌های آخر زمان است. در آن دوران کسانی خواهند بود که حلال خدا را حرام و حرام او را حلال و از جمله ازدواج را ممنوع اعلام خواهند کرد (اول تیماتوس، ۴: ۲-۵). در رساله به عبرانیان نیز توصیه شده است که همگان از ازدواج را محترم بشمارند: «همه باید ازدواج را محترم بشمارند و پیوند زناشویی را از آلودگی دور نگه دارند؛ زیرا خدا زناکاران را خواه مجرد، خواه متأهل به کیفر خواهد رسانید» (۱۳: ۴). چنین دیدگاه دوگانه درباره ازدواج حتی در آثار برخی پدران کلیسا نیز مشهود است. یوستینوس اعلام می‌کند بسیاری از مسیحیان اعم از زن و مرد که «از کودکی شاگردان مسیح بوده‌اند تا شصت یا هفتاد سالگی همچنان مجرد و باکره مانده‌اند»

نتیجه

براساس گزارش‌های پدران کلیسا نهضت مونتانیس در سده دوم میلادی در فریجیه واقع در ترکیه امروزی ظهور کرد و به‌سرعت در مناطق مختلف جهان مسیحیت گسترش یافت؛ اما در نهایت در سده ششم میلادی از بین رفتند. برخلاف بسیاری از فرقه‌های مسیحی سده‌های نخست میلادی، اختلاف این جنبش با نمایندگان مسیحیت رسمی درباره آموزه‌های تثلیث و مسیح شناختی نبود. این فرقه که با عناوین مختلف از جمله «نبوت جدید» شناخته می‌شد، در بسیاری از موارد مثل اعتبار کتب مقدس و باور به جهان پس از مرگ و حتی تثلیث با سران کلیسا هم‌نظر بودند؛ با این حال، عواملی باعث شد بزرگان کلیسا علیه آنان جبهه‌گیری و در نهایت از بدنه امت مسیحی طرد کنند. نحله مونتانیوس با عقیده هزاره‌گرایی گره خورد و منتظر پایان جهان بودند. شاید محیط و فضای حاکم بر آن زمان، متون آپوکالیپتیک یهودی و رساله مکاشفه یوحنا در عهد جدید باعث پیدایش چنین باوری در میان آنان شد. انبیا و نبیه‌های مونتانیست‌ها بالحنی پرشور پایان جهان را بشارت می‌دادند و از مردم دعوت می‌کردند همسران، خانه و کاشانه خویش را ترک و خود را آماده چنین لحظه‌ای کنند. این پیشگویان چنان تحت تأثیر هیجان‌ات باورهای

- Philip Schaff, Edinburgh: T&T Clark.
- 8- Bauer, Walter (1934), *Orthodoxy and Heresy in Earliest Christianity*, Tübingen.
 - 9- Christie-Murray (1990), *A History of Heresy*, Oxford: OUP.
 - 10- Cohn, Norman (1957), *the Pursuit of the Millennium*, Fairlawn, Essential Books.
 - 11- Connolly, Dom Hugh (1937), "The Didache and Montanism", *the Downside Review*, 339-347.
 - 12- Croix (2005), *O Χριστιανισμος και η Ρωμη*, Αθηνά.
 - 13- Epiphanius of Salamis (1856), *Haereseologici*, Vol. 2, part 2, Language: Latin, Ancient Greek, Ed. By Oehler, Franz, Berlin.
 - 14- Eusebius Pamphilius (1890), *Church History, Life of Constantine, Oration in Praise of Constantine*, New York: Christian Literature Publishing Co.
 - 15- Farnell, David (2003), "The Montanist Crisis: A Key to Refuting Third-Wave Concepts of NT Prophecy", *The Master's Seminary Journal*, 14/2, 235-262.
 - 16- Frend (1988), *Montanism: A Movement of Prophecy and Regional Identity in the Early Church*, Bulletin John Rylands Library.
 - 17- Frend, W.H.C (1982), *The Early Church*, London: SCM.
 - 18- Grambozov, Borche (2016), *Οι δογματικοί όροι στα Σύμβολα Πίστεως Νικαίας - Κωνσταντινουπόλεως*, θεσσαλονικη.
 - 19- Greek New Testament (1881), Brook F. Westcott and Fenton J. A. Hort.
 - 20- Green, S.G (1913), *A Handbook Of Church History*, London: Religious Tract Society.
 - 21- Gregor Smith, Roland (1943), "Tertullian and Montanism", *Theology*, XLVI, 127-136.
 - 22- Harnack, Adolf (1894), *History of Dogma*, Grand Rapids, MI: Christian Classics Ethereal Library.
 - 23- Harris, John Glynwr (1999), *Gnosticism: Beliefs and Practices*, Sussex Academic Press.
 - 24- Heine, Ronald (1989), *The Montanist Oracles and Testimonia*, Macon: Mercer.
 - 25- Lawlor (1908), "The Heresy of the Phrygians", *The Journal of Theological Studies*.
 - 26- Maclean, A.J, (1918), "Chastity (Christian)", *Encyclopedia of Religion and*

آخر زمانی قرار گرفته بودند که از روی خلسه «شطحياتی» بر زبان آوردند که خشم بزرگان کلیسا را برانگیخت؛ حتی پا را فراتر نهاده و خود را همان فارقلیط موعود نامیدند؛ اما برخلاف پیشگویی‌های آنان جهان به پایان نرسید و این مسئله بهانه به دست رهبران کلیسا داد تا انبیای فرقه را با عنوان «انبیاء کاذب» رد کنند. افزون بر این، مکان استقرار حکومت هزار ساله مسیح را نه اورشلیم بلکه پیپوزا، معرفی و از تعالیمی مثل شهادت و نبوت قرائت متفاوتی ارائه کردند که به تقابل با نمایندگان مسیحیت رسمی منجر شد. مهم‌تر از همه، سخنانی که در حالت «خلسه» بر زبان می‌راندند و خود را همان فارقلیط می‌دانستند، باعث محکومیت‌شان شد و مخالفانشان اعلام کردند آنان به تسخیر ارواح پلید درآمده‌اند. با وجود این، تروتلیانوس، یکی از آباء مهم کلیسای لاتینی‌زبان، در اواخر عمر خویش به نهضت مونتانیوس گروید و در تبلیغ و گسترش آن سعی وافر به خرج داد که بررسی آرای مونتانیستی او پژوهش جداگانه‌ای را می‌طلبد.

منابع

- ۱- ا. گریدی، جُوَان، (۱۳۷۷)، مسیحیت و بدعت‌ها، ترجمه عبدالرحیم سلیمانی اردستانی، قم، مؤسسه فرهنگی طه.
- ۲- آرم‌سترانگ، کرن، (۱۳۸۵)، خدا شناسی از ابراهیم تا کنون، ترجمه محسن سپهر، تهران، نشر مرکز.
- ۳- تونی، لین، (۱۳۸۰)، تاریخ تفکر مسیحی، ترجمه روبرت آسریان، تهران، فروزان.
- ۴- شهبازی، حسین، (۱۳۹۸)، تصوف، قبالا و گنوسی در نگاه تطبیقی، تهران، انتشارات زوار.
- ۵- مک‌گراث، آلیستر، (۱۳۹۲)، درسنامه الهیات مسیحی، ترجمه محمدرضا بیات و دیگران، قم، دانشگاه ادیان و مذاهب.
- 6- Barnes, T.D (1971), *Tertullian: A Historical and Literary Study*, Oxford: Clarendon Press.
- 7- Basil (1895), *Letters and Select Works*, Ed.

- 41- Tabbernee, William (2003), "Portals of the Montanist New Jerusalem: The Discovery of Pepouza and Tymion", *Journal of Early Christian Studies*, Volume 11, Number 1, 87-93.
- 42- Theodoret (1893), *The Ecclesiastical History: Nicene and post-Nicene fathers, Serious 2, Vol. 3*, Ed. By Philip Schaff, Grand Rapids, MI: Christian Classics Ethereal Library.
- 43- Trevett, Christine (2000), "Montanism", *The Early Christian World*, Ed. By Philip Esler, Routledge.
- 44- Wright, F. David (1976), "Why Were the Montanists Condemned?", *Themelios 2.1*, 15-22.
- 45- Επιφάνιος (1922), *Πανάριον*, Leipzig.
- 46- Ευσεβίου, Καισαρείας (1982), *Απαντα Τα Εργα: Εις Τον Βιον Κωνσταντιανου, Θεσσαλονικη*.
- 47- Η διδαχή των Δώδεκα Αποστόλων (2013), *Θρησκεία-Εκκλησιαστική Ιστορία*.
- 48- Θεοδώρητου (1864), *Εκκλησιαστικης Ιστοριας*, Parisiis.
- 49- Καϊμακη, Δημητρη (2007), *Η Ιουδαϊκη Αποκαλυπτικη Γραμματεια και η Θεολογια Της, Θεσσαλονικη*.
- 50- Μαρτζελος, Γεωργιος (2002), *Ιστορια της Ορθοδοξης Θεολογιας και Πνευματικοτητας, Θεσσαλονικη*.
- 51- Σωζομενου, Σαλαμανου Ερμειου (1995), *εκκλησιαστικης ιστοριας*, Edited by: Günther Christian Hansen, De Gruyter.
- 52- Σωκρατους, Σχολαστικου (1853), *Εκκλησιαστικη Ιστορια*, Ed. By Robertus Hussey, Typographeo academic.
- 53- Φειδα, Βλασιου (1994), *Εκκλησιαστικη Ιστορια*, Αθηνά.
- Ethics*, Ed. By James Hastings, Edinburgh.
- 27- Marjanen, Antti (2005) "Montanism: Egalitarian Ecstatic New prophecy", *A companion to second-century Christian "Heretics"*, ed. By. Antti Marjanen & Petri Luomanen, Brill.
- 28- Moche (2014), "Μοντανός – μοντανισμός", *Μεγαλη Ορθοδοξη Χριστιανικη Εγκυκλοπαιδεια*, Αθηνά.
- 29- Murdoch, William Gordon (1946), *A Study of Early Montanism and Its Relation to the Christian Church*, University of Birmingham.
- 30- Robinson, James (1984), *The Nag Hamadi Library in English*, Second Edition, Brill: Leiden.
- 31- Schaff, Philip (ed) (1892), *Jerome: The Principal Works of St. Jerome*, New York: Christian Literature Publishing Co.
- 32- Schaff, Philip (Ed) (1893), *The Catechetical Lectures of Saint Cyril, in Cyril of Jerusalem, Gregory Nazianzen*, New York: Christian Literature Publishing Co.
- 33- Schaff, Philip (Ed) (2004), *Fathers of the Third Century: Hippolytus, Cyprian, Caius, Novatian*, Grand Rapids, MI: Christian Classics Ethereal Library.
- 34- Schaff, Philip (Ed), (2001), *The Apostolic Fathers with Justin Martyr and Irenaeus*, Christian Classics Ethereal Library.
- 35- Schaff, Philip (Ed), (2006), *Fathers of the Third Century: Tertullian, Part Fourth; Minucius Felix; Commodian; Origen, Parts First and Second*, Grand Rapids, MI: Christian Classics Ethereal Library.
- 36- Schaff, Philip (Ed), (2006), *Latin Christianity: its funder, Tertullian*, Grand Rapids, MI: Christian Classics Ethereal Library.
- 37- Schaff, Philip (rep.2002), *History of the Christian Church, Volume II: Ante-Nicene Christianity. A.D. 100-325*, Grand Rapids, MI: Christian Classics Ethereal Library, First Published: 1882.
- 38- Schaff, Philip(ed), (rep. 2001), *The Apostolic Fathers with Justin Martyr and Irenaeus*, Edinburgh, 1867.
- 39- Sherman E. Johnson (1958), "Early Christianity in Asia Minor", *Journal of Biblical Literature*.
- 40- Soyres, de John (1878), *Montanism and the Primitive Church*, Cambridge.